

FROM ABULIUS TO ZOTTA – COSTACHE OLĂREANU

Elena Lazăr (Burlacu)

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: Dacă într-o proporție copleșitoare, în opera sa (fie ea jurnal, roman autobiografic ori povestiri), elementul real nu apare nud, apare îmbrăcat, întregit, înfășurat în vălul transparent al ficțiunii, cu lucrarea „De la Abulius la Zotta”, deja pătrundem pe un teren unde autorul însuși își dă undă verde libertăților sale de a prezenta adevărul pur. Pe coperta volumului său aflăm dorința autorului, ca opera să fie publicată după decesul său. Lucrarea cuprinde 281 de portrete prezentate în ordine alfabetică. Anul proiectării cărții este 1977, după această dată adăugându-se mereu noi „personaje”.

Cuvinte cheie: caracterizare, adevăr, defecte, prieteni și literatură.

If in an overwhelming proportion, in his work (be it the diary, autobiographical novel or stories), the actual item does not appear nude, appears dressed, complete, wrapped in a transparent veil of fiction, with work "From Abulius to Zotta", already reach on land where the author himself shall give him the green light to its freedoms to present the purely truth. On the cover of his volume we find the author's desire, that the opera needs to be published after his death. The work includes 281 portraits shown in alphabetical order. The design year book is 1977, after this date adding always new "characters".

Key words: characterization, truth, defects, friends, and literature.

Dacă într-o proporție copleșitoare în opera sa (fie ea jurnal, roman autobiografic ori povestiri), elementul real nu apare nud, ci îmbrăcat, întregit, înfășurat în vălul transparent al ficțiunii (folosind în acest scop o diversitate întregă de tertipuri proprii scriitorului, suficient dotat, atât nativ cât și prin formația sa intelectuală timpurie) cu lucrarea „De la Abulius la Zotta”... deja pătrundem pe un teren unde autorul însuși își dă undă verde libertăților sale de a

prezenta adevărul în nuditatea lui, odată cu dorința expresă ca opera aceasta să-i fie publicată postum și nu altfel.

Acest volum exprimă o libertate la care se apare că Olăreanu visase dintotdeauna, dar care rămăsese în stadiu de dorință ascunsă, aflată în afund, vie, dar în stare latentă, din pricina parcursului său sinuos și a circumstanțelor de tot felul. Volumul cuprinde 281 de portrete prezentate în ordine alfabetică, unele dintre ele numărând și câte două sau trei figuri, acolo unde numele lor coincid, cum ar fi: „Adina I, II”, „Bucur I, II, III”, etc. Anul proiectării cărții este 1977, după această dată adăugându-se, mereu, noi „figurine”. Manuscrisul *De la Abulius la Zotta...* a apărut, sub îngrijirea bibliotecarului hușean Constantin Donose, la circa trei luni de la moartea lui Costache Olăreanu, în anul 2000, la Editura Timpul din Iași, cu o postfață semnată de Theodor Codreanu și conține „*sclipitoare portrete neconvenționale ale unor scriitori, oameni politici etc.*”¹

Putem considera această operă ca o replică la *Dicționarul Onomastic*, al lui Mircea Horia Simionescu, volum inedit, inclasabil generic, format din „*definiții fanteziste și fișe caracterologice hazlii, dar și din schițe și povestiri de o mare diversitate tipologică pentru care numele nu reprezintă decât un operator de inserare*”.²

Dicționarul Onomastic reflectă o „*reconsiderare ironică și parodică a nivelului onomastic al ficțiunii, reprezentat de universul numelor*”.³ Între copertile volumului *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane*, parcă se adăpostește o arcă biblică a lui Noe, unde sunt salvate numele personajelor „rupte din viață”, destinate nemuririi, memoriei literare, o colecție de caractere și fapte, un muzeu uman al amintirilor, debutând cu Abulius (nume nemaiîntâlnit până atunci) și continuând într-o ordine alfabetică. Pentru final este păstrat Zotta (nume prezent în mai toate povestirile sale despre copilărie), un personaj simpatic, colecția terminându-se într-o notă veselă, familiară.

În alt plan de idei, descoperim și un fel de „cronică” a cărții, având ca martor și confesor pe unul dintre prietenii portretizați, căruia scriitorul îi spune, simplu, Galopența, personaj, foarte probabil, real dar care, la fel de bine ar putea fi unul imaginat, ficțiune ușor catalogabilă drept postmodernistă. Acest personaj, care cunoaște mersul generării portretelor, devenind

¹ Theodor Codreanu. *Costache Olăreanu și Psihopedagogia lecturii*. În *Dacia Literară*, Nr. 6, 2010, p. 72

² Gabriela Gheorghisor. *Mircea Horia Simionescu. Dezvrăjirea și fetișizarea literaturii*. Editura: Muzeul Literaturii Române, București, 2011, p. 69

³ Iulian Boldea. *Mircea Horia Simionescu- Dimensiuni ale prozei*. În *România literară*, București, Nr. 28 / iulie 2011

dublură critică, din oglindă, a scriitorului, completează ceea ce aceasta n-a reușit să „explice” suficient în „*Avertisment*”.

La reproșurile lui Galopența referitoare la portrete „cam inegale” și cam prea „blânde” autorul vine cu explicații: „*nu e vina lui că unele portrete sunt mai extinse, altele de un rând-două, căci nu importanța persoanei contează ci pata de culoare, inconfundabilă, pe care o lasă în urmă și pe care portretistul o deslușește*”⁴. Și aici Olăreanu, prin portretul creat, se diferențiază în mod vizibil de confrății lui întru specie, în portretele sale dominând ironia subtilă din care nu lipsește nici observația psihologică și nici cea morală, indicându-ne la un moment dat chiar rețeta de concepere. Se concentrează asupra persoanei respective, rememorând toate faptele și întâmplările legate de ea. Reface apoi trăsăturile feței, gesturile rămase în memorie, captivându-l, se conturează astfel chipul, portretul cel mai adesea, fiind perfectat prin nota ironică din final.

Referitor la „blândețea” lor, conchide: „*Blânde (...) neblânde, portretele sunt rezultatul aceluși moment de concentrare despre care am vorbit. De la unul rămâne un gest, de la altul mersul sau capul, rareori un trup întreg. Eu notez ce rămâne. Cât privește obiectivitatea, te contrazic. Cred că mi-am arătat îndeajuns colții*”⁵.

Chiar dacă nu sunt ale unui pamfletar declarat, portretele nu sunt mai puțin acide decât cele ale lui Tudor Arghezi, acesta fiind și unul dintre motivele pentru care scriitorul nu a dorit să-și publice opera în timpul vieții, mulți dintre cei „încondeiați” fiind încă în viață. Autorul nu se cruță nici pe sine, recurgând la același artificiu postmodernist, intermediat de vocea umbrei lui, Galopența. După cel de-al 213-lea portret, Galopența, observă că dintre personaje lipsește tocmai Costache Olăreanu. Acum reies clar indiciile interpretării lui Galopența ca imaginea din oglindă a scriitorului, descifrându-i „*lenea metafizică, iubirea de somn, mișcările cu încetinitorul de vieți sufletești dar nu lipsite de profunzime, incapacitatea de reacție rapidă, dar uneori prompt în hotărâri, mizând pe soluții de ultimă clipă și aflat în permanent conflict între ceea ce este și ceea ce ar dori să fie, între normă și devierile de la normă, între vis și realitate*”, etc.⁶ Asemenea lui Costache Olăreanu și scriitorul Mircea Horia Simionescu utilizează și iubește răsfațul textual: „*Mă ascund sub numele Străvoiu? Mă cheamă Panait? Răspund la numele Ieronim? Aș dori ca eu însumi să știu. Prezent întotdeauna acolo unde*

⁴ Costache Olăreanu *.De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane*. Editura Timpul, Iași, 2000, p. 196

⁵ Ibidem, p. 82

⁶ Ibidem, p. 197

pagina arată, nu știu nimic altceva decât că sunt de față și mor de curiozitate să știu, împreună cu cititorul, ce statut am și ce îmi rezervă destinul (aici destinul mărginindu-se a fi doar acțiune)”.⁷ Personajul Laerte intruchipează un scriitor al deceniului al cincilea, romancier tânăr pe ale cărui pagini se întârzie ore în șir, citind. Un singur lucru nu izbutea să învețe: „de a cuprinde totul și a nu rămâne la sertare și compartimente: că o carte se scrie, nu se confecționează”.⁸

Ceea ce este interesant în opera „De la Abulius la Zotta” este diversitatea portretelor, nu numai ca dimensiune, lucru de care am fost avertizați la un moment dat. Această diversitate a personajelor este una dintre caracteristicile de bază, existând o constanță în tratarea fiecăruia dintre ele, o abordare responsabilă, o diferență cu care este tratată oricare figurină, fie ea geniu ori simplu anonim care pur și simplu a surprins ceva anume. Pe acest fond de egal tratament acordat personajelor, pornește la drum prozatorul, când își creionează portretele, foarte atent de astă dată la nuanțe individualizând.

Un simplu nume, ciudățenia lui, poate fi pentru autor punct de plecare în zugrăvirea unui personaj, cum s-a întâmplat și în cazul primului portret închipuit de scriitor, ”Abulius”. Alteori, personajele îl ajută pe scriitor în demersul său portretistic, Olăreanu dovedindu-se, lucru știut și din celelalte opere, un fin cunoscător al sufletului uman, căutând mereu, ”filonul de aur” din interiorul fiecăruia dar, descoperind, nu odată, reversul său.

Olăreanu, aidoma unui pictor stăpân pe al său penel și ochi, deține o ”paletă” largă de culori cu ajutorul ei, surprinde universul lăuntric sau exterior al confrăților cunoscuți ori necunoscuți cu o ușurință și lejeritate uimitoare.

Rămânem la ideea că ”portretele” lui C. Olăreanu se pot asemăna epigramelor sau caricaturii prin esențialitatea și concizia lor, piese de rezistență pline de ”esențe tari”, din care finalul apoteotic și întregitor, - o scîlpire a spiritului și a inimii, nu trebuie să lipsească. Portretul unui Ștefan Gruia adâncește nu numai niște ciudățenii aleatorii ale unui individ surprins într-o ipoteză la un moment dat ci și o realitate mult mai copleșitoare, înfiorătoare, care îl răvășește pe cititor, trimițând spre o lume putredă devastatoare în care se devorează om pe om, o perioadă a istoriei care ar trebui ștersa din calendar spre a nu se mai repeta. Aici nu mai este vorba de un fizic dezagreabil care șochează ochiul ci de mult mai mult: omul pus în ”lumină” de propriile lui fapte. Personajul Gruia este considerat capul torționarilor, a celor care au subminat și

⁷ Mircea Horia Simionescu. *Licitația*. Editura Albatros, București, 1985, p. 25

⁸ Mircea Horia Simionescu. *Dicționar Onomastic*. Editura Humanitas, București, 2008, p. 517

prăbușit ceea ce alții înaintea lor construiseră. Acești torționari, încă plimbându-se printre noi, mai există. Autorul publică opera postum, punându-se la adăpost de eventualele repercusiuni ale acestor dinozauri trăitori, conștient de puterile lor malefice, de punțile întunecate, pe care le aruncă asemenea zmeilor din basme în urma și înaintea lor.

Prozatorul nu rămâne (cum era de așteptat!) insensibil sau indiferent la eternul feminin, un univers pe care l-a sondat încă de timpuriu. De netrecut cu vederea sunt rândurile închinatelor Icăi, o persoană plină de candoare, care prin aerul său distrat și farmecul irezistibil rezonază la unison, parcă cu coarda sensibilă a autorului. Pierdută în anonimat, Ica se bucură nesperat de simpatia totală a autorului, care se citește printre rânduri. Nu putem afirma acest lucru și despre Ana Blandiana. Acestei figuri marcante a timpului C. Olăreanu îi oferă mult mai puțin spațiu deși nu te-ai fi așteptat. Ba, mai mult, ai senzația că autorul o ia puțin peste picior așa că decizia lui ca aceste portrete să vadă lumina tiparului doar după moarte se pare că a avut o motivație mai mult decât clară. Procedând astfel, scriitorul ar fi avut, evident, parte de tot atâtea procese, câte personaje ”pe funcții” ar fi deranjat verbul său:

*”Acuma Blandiana asta e interesantă în primul rând ca femeie. Aș zice că e voluptoasă, dacă nu mi-ar fi teamă că cineva m-ar putea acuza de lipsa simțului poetic. Când își citește versurile ai senzația că te afli cu ea în pat și că în ureche auzi șoaptele unei femei nesătule. De altfel, am controlat lucrul ăsta pe fețele bărbaților din sală. Toți aveau ochii închiși și murmurau cuvinte dintru-un ”Imn pâinii” sau așa ceva, cu gândul aiurea, în orice caz, nu la grâne și nu la franzele”.*⁹

Concluzia este inevitabilă: ”portretele contemporane” arată o față incomodă și uimitoare a lui Costache Olăreanu destul de bine ascunsă în jurnal și în tablete. Dar, *”din colode convergența ficțiunii cu voința se conturează o amplă panoramă a epocii cu actorii și regizorii aflați la vremea judecății. ”De la Abulius la Zotta” este în egală măsură, un document artistic inedit și unul istoric*”¹⁰, precizează Theodor Codreanu.

Ion Bogdan Lefter consideră că pentru „zvonică” literară „care se pornise nu demult, ele sunt dezamăgitoare: prea puține și scurte! Aspectul de ansamblu rămâne cel cunoscut: sunt paginile aceluiași Costache Olăreanu-târgovișteanul, miniaturist rafinat, stilist de clasă, observator afectuos al realității cotidiene”.¹¹ Graba cu care a fost tipărit volumul a dat naștere „improvizației” și greșelilor de culegere a textului, unele portrete inedite, așteptate lipsesc. Cu

⁹ Costache Olăreanu, op. cit., p. 28

¹⁰ Ibidem, p. 203

¹¹ Ion Bogdan Lefter. *Primii postmoderni: Școala de la Târgoviște*. Editura Paralela 45, Pitești, 2003, p. 184

toate aceste rigori ale textologiei încălcate, opera se citește cu încântare, delectare, savoare și ușurință. Savoarea portretelor în cuvinte „egalează hazul caricaturilor din linii și culoare ale lui Ștefan Popa –Popas. Cu deosebirea că aici efectul nu se diminuează dacă nu cunoști persoana în cauză. Portretele contemporane sunt de fapt, personaje care au populat spațiul nedefinit dintre viața și ficțiunea scriitorului Costache Olăreanu”.¹² Mai adăugăm noi că este o scriere veritabilă ce întregește prețioasa panoplie a scriitorului.

BIBLIOGRAFIE

1. Boldea, Iulian. (2011). *Mircea Horia Simionescu- Dimensiuni ale prozei*. În *România literară*, București, Nr. 28 / iulie 2011.
2. Chivu, Marius. (2001). *Lectura la zi: Jurnalul de portrete*. În *România Literară*, Nr. 44.
3. Codreanu, Theodor.(2010). *Costache Olăreanu și Psihopedagogia lecturii*. În *Dacia Literară*, Nr. 6.
4. Gheorghisor, Gabriela. (2011). *Mircea Horia Simionescu. Dezvrăjirea și fetișizarea literaturii*. Editura: Muzeul Literaturii Române, București.
5. Lefter, Ion Bogdan. (2003). *Primii postmoderni: Școala de la Târgoviște*. Editura Paralela 45, Pitești.
6. Olăreanu, Costache. (2000). *De la Abulius la Zotta. Portrete contemporane*. Editura Timpul, Iași.
7. Simionescu, Mircea Horia. (2008). *Dicționar Onomastic*. Editura Humanitas, București.
8. Simionescu, Mircea Horia. (1985). *Licitația*. Editura Albatros, București.

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652

¹² Marius Chivu. *Lectura la zi: Jurnalul de portrete*. În *România Literară*, Nr. 44, 2001